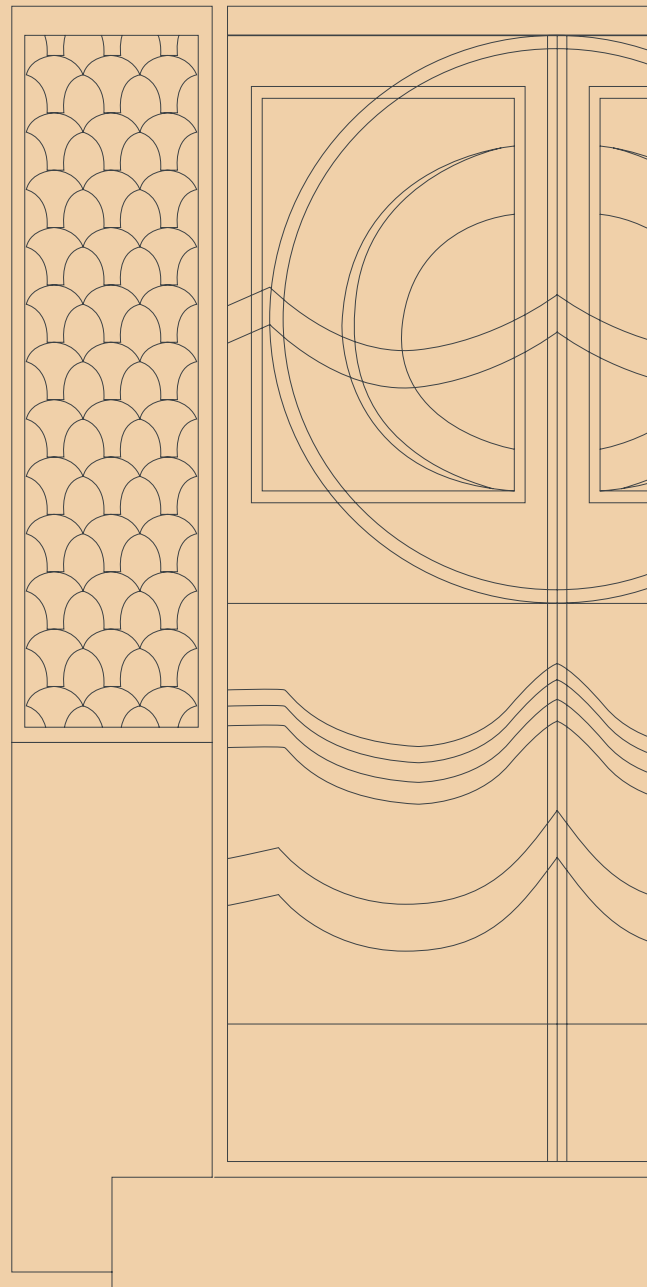

ПУБЛІЧНИЙ ЗВІТ ПРО ВИКОНАНУ РОБОТУ У 2022 РОЦІ

Центр міської історії Центрально-Східної Європи.
Неурядова організація (Львів)

ВСТУП

Повномасштабне вторгнення Росії в Україну, що розпочалося вранці 24 лютого 2022 року, докорінно змінило наше життя й роботу. Динамічність подій, пережитий досвід, сповнений ризику втрат, та невизначеність змусили нас, як дослідницьку інституцію, не лише реагувати на розгортання повномасштабної війни, а й загалом осмислювати нашу роботу програми. Насамперед ми зосередилися на безпеці, підтримці колег — як у нашому колективі, так і серед тимчасово переміщених дослідників та інституцій — а також на захисті наших даних й архівів. Ці аспекти стали пріоритетними. Водночас ми допомагали людям, які вимушено приїжджали до Львова, втікаючи від повномасштабного нападу Росії: уже 27 лютого ми відкрили свої приміщення — спочатку конференц-зал, згодом кафе, а пізніше офісні простори на верхньому поверсі у співпраці з “Jam Factory”. У перші місяці вторгнення читальний зал бібліотеки тимчасово став офісом Українського інституту Міністерства закордонних справ. Паралельно ми розпочали обговорення можливих способів документування війни. Спершу зосередилися на візуальному фіксуванні, вебархівуванні та збиранні щоденників і сновидінь, а згодом розпочали роботу з усними свідченнями.

Вже у березні ми поступово переглянули всі заплановані заходи та адаптували нашу діяльність відповідно до обставин, структурувавши її за чотирма напрямками, що перетинаються й відображають наші регулярні програми: академічна історія, цифрова історія, освіта та публічна історія.

ГУМАНІТАРНИЙ НАПРЯМ

- Загалом близько 400 людей з різних міст (Маріуполь, Харків, Бахмут, Ірпінь, Київ, Покровськ, Краматорськ, Дніпро, Запоріжжя тощо) проживали в прихистку протягом короткого або тривалого часу. Його було закрито в середині серпня 2022 року.
- Надання простору для проживання та роботи працівникам Українського інституту, тимчасово евакуйованого з Києва, а також для фрілансерів у сфері культурної журналістики (березень-квітень).
- Координація допомоги: забезпечення комунікації людей, які могли надати житло, транспорт чи інші ресурси, та тих, які потребували підтримки (березень-червень).

АКАДЕМІЧНА / ЦИФРОВА ІСТОРІЯ

- Документування війни: усні свідчення внутрішньо переміщених людей; візуальне документування міського життя через телеграм-канали, пов'язані з досвідом війни; щоденники та сни.
- Серія семінарів про документування та дослідження війни та насильства (спільно з Університетом Сент-Ендрюса).
- Серія семінарів “Цифрове архівування: проблеми та можливості архівування даних соцмереж в контексті кризових подій” (у співпраці з Бернським університетом).
- Запуск програми стипендій для переміщених науковців за підтримки міжнародних інституцій (Koerber Foundation, Lund University, Free University, IWM, Science Po University, Wrocław University). Дев'ять дослідників отримали фінансування та можливість працювати в Центрі.

ОСВІТНІЙ НАПРЯМ

Розробка платформи з джерелами для викладання, яка спрямована на децентралізацію й урізноманітнення вивчення історії України та Східної Європи.

ПУБЛІЧНА ІСТОРІЯ

- підготовка для міжнародних ЗМІ серії публікацій “Розплутуючи імперію”, яка спрямована на глибше розуміння культури та історії України (спільно з Дарією Бадьйор, Анастасією Платоновою та Мейгіл Фавлер; березень-серпень).
- цикл заходів “Місто транзитів” (травень-жовтень).
- запуск публічної програми “Джерело як вибір” (з травня 2022-дотепер).
- організація серії дискусій “Відбудова України: Хто має право на участь?” (вересень-грудень)

РІЧНІ ПРОГРАМИ ТА ЗАХОДИ

ЦИФРОВА ІСТОРІЯ

Можливості цифрової історії стали важливою частиною того, як Центр зміг відреагувати на вторгнення, особливо у сфері документування (візуального та вебархівування). Ми зосередилися як на зборі матеріалів, так і на накопиченні ресурсів для їхнього архівування.

МІСЬКИЙ МЕДІААРХІВ

Усі наші проєкти, розроблені до 24 лютого, з початком повномасштабного вторгнення здавалися не на часі. У перші дні війни ми прийняли рішення збирати архів візуальної документації війни.

Фотографії та відео, створені в умовах війни, можуть слугувати доказами для правозахисників. Водночас для нас, істориків та архівістів, вони є джерелами інформації про війну в різних її аспектах. Наразі архів візуальної документації війни містить офіційні, художні та приватні світлини, зроблені як на професійні камери, так і на смартфони.

Шукаючи концептуальні рамки для цього архіву, ми вирішили зосередитися на фіксації змін у приватному житті, спричинених війною. Водночас команда Міського медіаархіву продовжувала працювати з раніше запланованими колекціями, зокрема:

- Колекція домашнього кіно — тривала ініціатива Центру, яка поповнилася новими матеріалами. Дні домашнього кіно стали важливою частиною нашої щорічної жовтневої програми з публічної історії.
- Колекції архітекторів, які працювали у Львові, доповнено матеріалами архітекторки Тетяни Максимюк.
- Оцифрування матеріалів, пов'язаних зі збереженням культурної спадщини

в Україні. Зокрема документація за 1970–2010 роки щодо збереження спадщини у Львові, що зберігається в архівах Управління охорони історичного середовища м. Львова та Інституту “Укрзахідпроєктреставрація”. В архіві містяться документи про об’єкти, які були або можуть бути зруйновані (зокрема дерев’яна архітектура). Проєкт реалізовано у співпраці з Управлінням охорони культурної спадщини Львівської міської ради за фінансової підтримки ALIPH (Фонд спадщини в зонах воєнних дій).

- Колекція Танаса Никифорука: частково описана та опрацьована.
- Колекція Покровського історичного музею Миколи Білоконя: всі матеріали, які були оцифровані у 2021 році, описали історики з Покровська.
- Колекція Юрія Крайника з Львівського автобусного заводу (сам Крайник колись там працював), її описала та підготувала до публікації наша колега з Маріуполя Анна Багаченко.

ЛЬВІВ ІНТЕРАКТИВНИЙ (ЛІА)

Після перерви на початку року ЛІА перезапустила свій основний майданчик для обговорення та розробки нового контенту — “Львівські інтерак-

тивні семінари”. Це постійний формат співпраці Центру із зовнішніми авторами та дослідниками, який координує Роксоляна Головата.

Ми продовжили співпрацю з д-ром Назаром Кісем (Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича), який розвиває проєкт “Місто як сцена: коли політика вийшла на вулиці”. У 2022 році ми створили для нього вебсайт.

Д-ка Іванна Черчович написала низку текстів на гендерну та соціальну тематику на зламі XIX–XX століть, зокрема “Приватне у місті: жіночий досвід у трьох історіях”.

Д-ка Владислава Москалець завершила дослідження історії єврейської громади Львова, а також підготувала окрему публікацію для ЛІА про історію Ерува (єврейський ритуал позначення межі громадських місць у місті в шабат).

Ірина Папа, аспірантка Українського католицького університету, взяла участь у семінарах ЛІА з публікацією про візит Георга Брандеса до Львова у 1898 році.

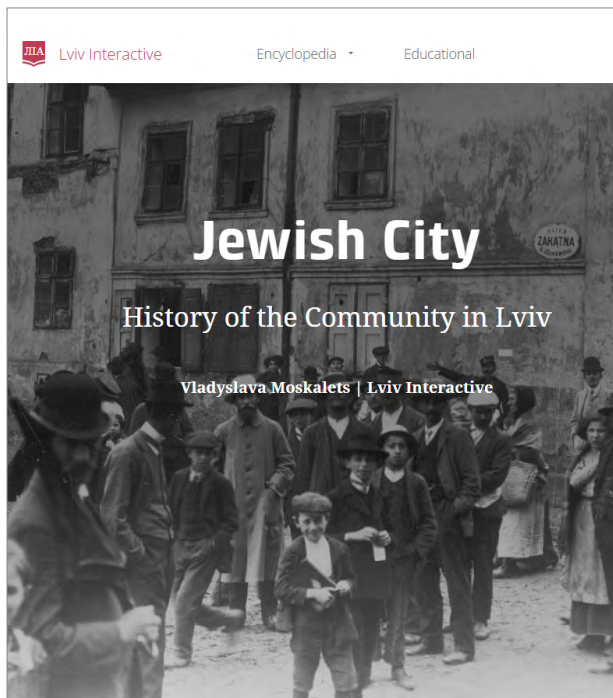
Д-ка Оксана Бойко, історикиня архітектури, яка багато років співпрацює зі “Львовом Інтерактивним”, підготувала три нові архітектурні описи львівських вілл (Коновальця, 7; Котляревського, 26; Погулянка, 43).

Ольга Заречнюк у 2022 році продовжила досліджувати історію консерваторського руху у Львові XIX століття. Її стаття про нереалізований проєкт пристосування будівлі Порохової вежі з'явилася на сайті “Львова Інтерактивного”.

Початковий план полягав у тому, щоб зосередитися на нарративах для ЛІА й працювати над такими темами:

- **“Місто спадщини”:** У 2022–2023 роках команда дослідників працювала над цифровими публікаціями та збірником (як частина академічного напрямку Центру). Над темою працювали д-ка Софія Дяк, д-ка Ірина Склокіна та д-ка Діана Воннак. Від ЛІА долучилися Роксоляна Головата та Ольга Заречнюк. Результатом стали низка публікацій на сайті “Львова Інтерактивного” та серія офлайн-прогулянок містом, зокрема дебати про реставрацію Порохової вежі та рух за збереження спадщини в міжвоєнному Львові.

- Як частина поширювальної діяльності проекту **“Шталаг 328: топографія полону”**, ми шукали нові способи говорити про військовополонених у розпал війни. 15 серпня відбулася пробна міська прогулянка, організована для вузької аудиторії, яку провела екскурсоводка Інна Золотар.

- **“Єврейське місто”** Цю тему доопрацювала Владислава Москалець, це була перша спроба ЛІА створити **комплексний наратив** на матеріалах “Львова Інтерактивного”.
- Одним із ключових проєктів ЛІА у 2022 році мало стати картування історії львівського гетто в межах програми HORIZON-2020 консорціуму “Європейська інфраструктура вивчення Голокосту”, партнером якого є Центр. Однак після початку повномасштабного вторгнення проєкт трансформувався у семінар **“Документування війни: минуле і сучасність”**, присвячений тому, як сучасне документування війни змінює наше розуміння минулого і навпаки, особливо в контексті створення та використання історичних джерел. Семінар відбувся 3-7 жовтня 2022 року, кураторами були Тарас Назарук та Анна Чеботарьова.

ДОСЛІДНИЦЬКІ ФОКУСИ/РОЗВИТОК ПРОЄКТІВ

Зосередження на дослідженнях у 2022 році було складним завданням, оскільки багато запланованих заходів довелося переглянути як з погляду доцільності, так й актуальності. Водночас низка дослідницьких фокусів Центру перегукувалася з питаннями, що постали внаслідок війни: міста під час війни та їхнє відновлення, роль і відповідальність експертів, поняття спадщини.

Значна частина роботи дослідників Центру була зосереджена на документаційних проєктах, зокрема д-ки Наталії Отріщенко та д-ра Богдана Шумиловича. Щораз більша колекція візуальних матеріалів посилила наші рефлексії та зацікавлення візуальністю. У 2022 році ми завершили роботу над дослідницьким напрямом “Візуальність та історичні дослідження”.

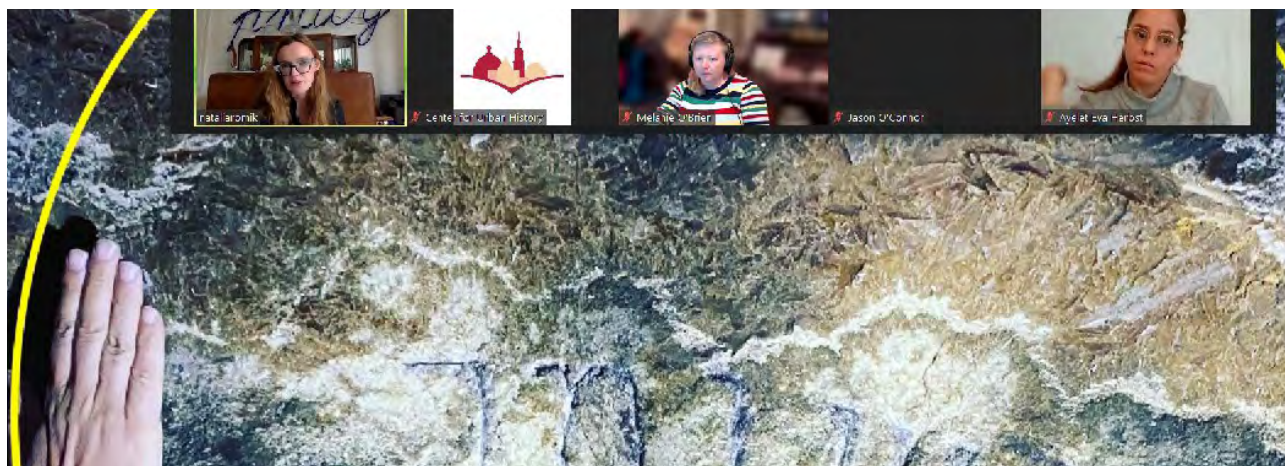
Восени ми відновили дискусії про ще один напрям соціальної історії Львова, що об'єднує декілька дослідницьких проєктів. Зокрема, д-ка Владислава Москалець вивчає еліти Лемберга/Львова, їхню соціальну динаміку, самоідентифікацію та стиль життя; д-ка Ірина Склокіна досліджує історію добробуту за різних політичних режимів на прикладі одного підприємства; д-ка Іванна Черчович аналізує гендер і соціальне життя в Лемберзі/Львові напередодні Першої світової війни. Актуальність соціальної історії ще більше підсилені дискусією про те, як соці-

альні відмінності проявляються під час війни та стають критично важливими для осмислення повоєнного періоду.

У 2022 році ми продовжили роботу в межах двох дослідницьких мереж за підтримки програми “Горизонт-2020”. Наприкінці вересня завершився чотирирічний проєкт “Відкрита спадщина”, а вже у жовтні було подано підсумкові звіти. Триває також співпраця в рамках Європейської інфраструктури досліджень Голокосту-3 (EHRI-3), у межах якої ми організували семінар “Документування війни: минуле та сьогодні”.

Ще одна співпраця, що наближається до завершення, відбувається в межах проєкту “Спадщина комунізму”, який очолює ZZF (Потсдам). У рамках цього проєкту д-ка Наталія Отріщенко представила свою статтю. Д-ка Софія Дяк у вересні-жовтні перебувала на науковому стажуванні в ZZF у Потсдамі, виступила на конференції, яку організував інститут, і завершила роботу над частиною рукопису своєї книги, яка пов'язана з цим проєктом.

Новий дослідницький проєкт “24.02.22, 5 ранку: Свідчення з війни”, розроблений у межах ініціативи “Документування війни”, яка ґрунтується на усних свідченнях, отримав підтримку Фонду польської науки. Головними дослідницями є д-ка Наталія Отріщенко (Центр міської історії) та д-ка Анна Вилегала (Інститут філософії та соціології Польської академії наук). Активна фаза проєкту буде реалізована у 2023 році.

КОНФЕРЕНЦІЇ, ВОРКШОПИ, СЕМІНАРИ

Наш початковий план із проведення чотирьох воркшопів зазнав змін. У 2022 році Центр організував і долучився до співорганізації кількох конференцій та воркшопів:

- “Відбудова України: руйнація/репрезентація/солідарність” (9–11 вересня, онлайн). Співорганізаторами виступили Центр міської історії (Львів), Центр урбаністичних студій (Київ), Київський національний університет будівництва й архітектури, Re-Start Ukraine, Університетський коледж Лондона, Центр міських форм (Харків), Єльський університет (Нью-Гейвен) та Центр дослідження візуальної культури (Київ).

The Reconstruction of Ukraine

Ruination / Representation / Solidarity

A Symposium of Ideas and Strategies
9, 10, 11 September 2022 — (online)

Center for Urban History, Lviv; Center for Urban Studies, Kyiv;
Kyiv National University of Construction and Architecture; Re-Start Ukraine;
University College London; Urban Forms Center, Kharkiv;
Visual Culture Research Center, Kyiv; Yale University, New Haven

- Семінар з цифрової історії (жовтень-листопад). Обговорювали ключові питання: як фіксувати кризові події в умовах надзвичайних обставин? Які підходи забезпечують створення архівної відповіді на такі події? Як розвивати дослідницьку інфраструктуру для документування сучасної історії?
- Семінар “Документування війни. Минуле та сучасність” (3-7 жовтня). Захід був організований у співпраці з Європейською інфраструктурою вивчення Голокосту й був присвячений таким питанням: Який стан досліджень Голокосту та ситуація науковців в Україні під час війни? Наскільки захищені чи загрожені джерела та архіви, пов’язані з історією Голокосту? Як сучасний досвід війни впливає на наше розуміння історичних досліджень Голокосту та Другої світової війни? Як етично документувати війну в умовах постійної травматизації?

МІСЬКІ СЕМІНАРИ

Міські семінари розпочались у липні за участі д-ки Владислави Москалець, яка представила свій проєкт про міські еліти Лемберга/Львова від середини XIX століття до періоду після Першої світової війни. Ми продовжили традицію запрошувати дослідників для презентації їхніх робіт у рамках семінарів Центру:

- У серпні д-р Володимир Маслійчук (Національний університет “Києво-Могилянська академія”) говорив про можливості між-дисциплінарного підходу до міської історії через категорію “якість життя”.
- У вересні Ірина П’ятницька (Донецький національний університет імені Василя Стуса, Вінниця) представила дослідження про роль Василя Нагірного у формуванні сучасного простору Львова.
- У листопаді під час внутрішнього семінару д-ка Іванна Черчович, наукова співробітниця Центру, обговорила структуру своєї майбутньої книги про українських жінок у міському просторі Галичини.
- Останній урбаністичний семінар 2022 року провів Артем Харченко (Національний технічний університет “Харківський політехнічний інститут”), присвятивши його історії єврейської громади Харкова (1859–1917).

Оскільки наша програма резиденцій була тимчасово призупинена, ми переосмислили її

формат, щоб надати можливість стипендіатам, які отримали нагальну підтримку, продовжити дослідження в нових умовах.

РЕЗИДЕНЦІЇ ТА ЕКСТРЕНІ СТИПЕНДІЇ

У 2022 році в межах регулярної грантової програми Центру було надано 14 резиденцій тривалістю від двох тижнів до одного місяця. Однак через російське вторгнення більшість нових резидентів не змогли приїхати. Єдиною учасницею програми стала Анна Калугер (Науково-дослідний інститут проблем сучасного мистецтва), яка залишилася у Львові в березні, не маючи змоги повернутися до Києва.

У березні Центр ініціював програму стипендій у співпраці з декількома науковими установами, щоб підтримати внутрішньо переміщених дослідників. Програма передбачала фінансування на період від трьох до шести місяців та можливість роботи в Центрі. Загалом науковцям було надано 14 стипендій, що стало можливим завдяки підтримці таких організацій:

— Інститут наук про людину, IWM (Відень):

- Євген Горб, незалежний дослідник, історик / Документування досвідів війни;
- Алла Петренко-Лисак, Київський національний університет імені Тараса Шевченка / Війна приходять в дім: образ дому в час війни;

— Лундський університет:

- Марія Грищенко, Центр урбаністичних студій / Документування досвідів війни;
- Роман Молдавський, історик / Документування досвідів війни;
- Сергій Пахоменко, Маріупольський державний університет / Документування досвідів війни;

— Вільний університет у Берліні:

- Валентина Шевченко, Національна академія наук України, Інститут історії України / Документування досвідів війни;
- Артем Харченко, Національний технічний університет “ХПІ”, Харків / Документування досвідів війни;

— Фонд Кербера (Гамбург) у співпраці з Дослідницьким центром сучасної історії в Гамбурзі (FZH):

- Володимир Маслійчук, Національний університет “Києво-Могилянська академія” / Затягнене століття: якість життя в Лівобережній Україні 1764 - 1914 роки.;
- Ірина П’ятницька / Донецький національний університет імені Василя Стуса / Василь Нагірний у творенні простору модерного Львова / Документування досвідів війни;

— Вроцлавський університет:

- Альберт Венгер, Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара / “У ланцюгу винних”: Голокост та його спів організатори в психіатричних лікарнях та будинках інвалідів райхскомісаріату Україна.

Крім того, дві стипендії були надані культурним журналістам для підготовки серії публікацій “Розплутуючи імперію” (у співпраці з IWM у Відні):

- Анастасія Платонова, журналістка, редакторка, культурологиня;
- Дарія Бад’йор, критикиня, редакторка, журналістка.

ДОСЛІДЖЕННЯ ТА УЧАСТЬ У КОНФЕРЕНЦІЯХ

У листопаді 2022 року троє співробітниць Центру — Софія Дяк, Наталія Отрищенко та Мар’яна Мазурак — взяли участь у щорічній конференції ASEEEES, де виступили на п’яти панельних дискусіях та круглих столах.

ЧИТАЦЬКІ ГРУПИ

Формат читацької групи довго обговорювали, але через початок повномасштабної війни він був призупинений. Однак вже наприкінці літа стало зрозуміло, що цей формат є надзвичайно корисний, оскільки тема захисту спадщини стала дуже актуальною. Ситуація війни стала додатковим викликом і змусила нас ще більше цінувати пам’ятки — на жаль, часто лише після їх пошкодження чи втрати. Але чи багато ми знаємо про тих, хто раніше за нас усвідомлював цінність старих будівель, речей чи традицій? Звідки виникла ідея спадщини і хто її винайшов? Як люди дбали про спадщину в минулому? Як зберігали спадщину під час попередніх збройних конфліктів? У межах читацької групи “Перегляд спадщини: концепції, підходи, приклади” учасники та учасниці мали можливість прочитати й обговорити книги, присвячені спадщині, зокрема про спадщину, що перебуває під загрозою. Для читання були запропоновані як класичні, так і сучасні тексти, що сформували ключові підходи в цій сфері.

ПРОЄКТИ ВОЄННОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ

ВИЗУАЛЬНА ДОКУМЕНТАЦІЯ

У межах цієї ініціативи ми збирали фотографії та відеоматеріали, що відображають як приватне, так і суспільне життя під час війни. Архів містить 27 166 одиниць (331 ГБ) і зберігається в Міському медіархіві Центру міської історії.

Основні тематичні напрями зібраних матеріалів:

- повсякденне життя: притулок для ВПО, бомбосховища, волонтерські центри, вуличні сюжети;
- люди: волонтери, ВПО, військові, рятувальники;
- спадщина: руїни, міський ландшафт, архітектурне середовище, збереження спадщини;
- інфраструктура: барикади, захисні споруди, громадський та приватний транспорт, дорожні знаки;
- культура: масові заходи, похорони, пам'ятники, музеї, дозвілля, кіно, заклади культури.

Команда:

Анастасія Холявка,
Олександр Маханець

УСНІ СВІДЧЕННЯ

У межах цієї ініціативи ми збирали усні свідчення, зосереджені на повсякденному житті під час війни. Ми сприймаємо ці розмови не лише як спосіб зафіксувати момент, а й як спільну взаємодію, що допомагає людям осмислити пережите. Підхід сторітелінгу тут відіграє важливу роль, розширюючи можливості оповідачів.

З березня до жовтня ми організували методологічні семінари для інтерв'юерів у співпраці з науковцями та дослідниками, які працюють із темами травми, насильства та війни в глобальному контексті.

Основні теми зібраних свідчень:

- життя до 24 лютого;
- життя після 24 лютого;
- евакуація;
- волонтерство;
- сприйняття часу й простору.

Огляд колекції:

На першому етапі ініціативи (березень-вересень) команда провела 156 розмов із внутрішньо переміщеними особами та волонтерами. Середній вік учасників — 38 років (від 18 до 74 років). Інтерв'ю записували у Львові, Івано-Франківську, Чернівцях, Стрию, Мукачеві,

Ужгороді, Вінниці, Києві, а також онлайн через Zoom. Тривалість бесід варіювалася від 40 хвилин до 9 годин, у середньому — 2 години.

Географія учасників: Київ та область (Ірпінь, Гостомель, Буча, Боярка, Славутич, Вишгород), Чернігів, Суми, Харків, Чугуїв, Луганськ, Гірське, Донецька область (Маріуполь, Краматорськ, Торецьк, Сєверодонецьк, Жданівка, Лиман, Слов'янськ, Павлівка, Вугледар, Дружківка, Костянтинівка), Дніпро, Миколаїв, Полтава, Запоріжжя та область (Бердянськ, Мелітополь, Михайлівка), Херсон, Олешки, Черкаси, Вінниця, Львів, Мукачеве, Іршава, Ужгород, Чернівці, Івано-Франківськ.

Серед опитаних — викладачі та студенти, інженери та культурні менеджери, містобудівники та ІТ-спеціалісти, лікарі та офіціанти. Переважно це представники середнього класу.

Партнери та національні менеджери проєктів:

- Центр міської історії, д-ка Наталія Отріщенко (головна дослідниця);
- Інститут філософії та соціології Польської академії наук, д-ка Анна Вилегала (від Польщі);
- Польське товариство усної історії, д-р Марцін Яржабек (від Польщі);
- Університет Сент-Ендрюс, д-ка Вікторія Донован (від Сполученого Королівства);
- Центр сучасної та цифрової історії Люксембурзького університету, професорка, д-ка Махтельд Венкен (від Люксембургу).

Команда в Центрі:

- Д-ка Наталія Отріщенко (головна дослідниця);
- Вікторія Панас (керівниця програм публічної історії Центру);
- Д-ка Валентина Шевченко (стипендіатка Вільного університету);
- Артем Харченко (стипендіат Вільного університету);

- Марія Грищенко (стипендіатка Лундського університету);
- Д-р Роман Молдавський (стипендіат Лундського університету);
- Д-р Сергій Пахоменко (стипендіат Лундського університету);
- Д-р Ірина П'ятницька (стипендіатка Koerber Stiftung);
- Д-р Євген Горб (стипендіат IWM);
- Д-ка Алла Петренко-Лисак (стипендіатка IWM).

Протягом року було проведено два семінари партнерів ініціативи: перший – у Німецькому історичному інституті у Варшаві (27-28 травня), другий – у Центрі сучасної та цифрової історії Люксембурзького університету (23-25 листопада).

Спочатку проєкт підтримували грант Koerber Stiftung та приватні пожертви. Згодом фінансування забезпечили стипендії для переміщених науковців у Центрі міської історії, які займалися збором та транскрибуванням інтерв'ю. Із вересня фінансування перейшло до Фонду польської науки.

У межах новоствореного партнерства було підписано угоду про передачу 10 записаних та відібраних інтерв'ю до Дому європейської історії. Це означає, що українські голоси й досвіди російської війни та агресії стануть частиною колекції цієї інституції. Інтерв'ю будуть використані в дослідницьких і публічних проєктах, зокрема на виставках.

ТЕЛЕГРАМ-АРХІВ

Telegram став однією з ключових комунікаційних платформ під час війни в Україні. Він не лише забезпечує значну частину повсякденної комунікації, пов'язаної з війною, як-от евакуація, логістика постачання, рятувальні місії чи оповіщення про повітряні тривоги, а й безпосередньо впливає на хід воєнних подій. Інформацію з Telegram використовують як відкрите джерело розвідданих і засіб координації військових позицій. Через нестабільність соціальних медіаплатформ існує ризик втрати цього цінного історичного свідчення війни, особливо з перспективи цивільного населення України. Щоб зберегти ці дані, ми розпочали створення архіву Telegram, який охоплює різні теми та регіони України. Завдяки можливості експортувати публічні дані з Telegram, ми систематично збираємо та архівуємо матеріали, що зберігаються в локальному сховищі без публічного доступу.

Огляд

- Понад 10 ТБ (терабайт) зібраних даних (повідомлення, фотографії, аудіо- та відеозаписи);
- 1800 чатів і каналів;
- 37 тематичних добірок (міські та місцеві чати; інформація про прикордонні переходи; ситуація на окупованих територіях;

волонтерські чати; особисті блоги, воєнні щоденники, художні рефлексії; військові, політичні блоги; економіка; сільське господарство; інфраструктура; війна та гендер; культура; медична та психологічна допомога; військова мобілізація; екологія, порятунок тварин; фуд-блогери; офіційні та новинні канали; цифровий маркетинг та медіа; IT-спільнота/інформація та кібератаки; бази даних та індекси; OSINT, аналітика; гумор; російська пропаганда та фейки; російські прикордонні регіони; Білорусь).

Організовані заходи:

- Війна Росії в Україні: міждисциплінарний спринт даних з використанням телеграм-архівів (16-18 грудня, онлайн) – у співпраці з Університетом Зігена.
- Цифрове архівування: виклики та можливості архівування даних соціальних мереж у контексті кризових подій (червень-липень, онлайн) – у співпраці з Бернським університетом.

За фінансової підтримки Центр управління та культури в Європі Університету Санкт-Галлена, надзвичайний грант NEP4DISSENT.

Команда: Тарас Назарук (куратор); залучені до ініціативи архівісти або стали переселенцями внаслідок війни, або походять з окупованої території: Дмитро Сербулов, Оксана Авраменко, Карина Лазарук, Анна Рубанська.

ЩОДЕННИКИ ТА СНИ

Проєкт “Два місяці війни” поєднує психологію, антропологію, історію, філософію та мистецтво. Він має як академічну, так і загальнолюдську цінність. Реалізований Центром міської історії у співпраці з кафедрою культурології УКУ за консультаційної підтримки професорки Магдалени Золкос (Університет Ювяскюля, Фінляндія).

Проєкт документує життєвий досвід українських студентів під час російського вторгнення 2022 року. Основний матеріал включає мультимедійні записи воєнного досвіду, створені під академічним та психологічним наставництвом. Близько 60 студентів Українського католицького університету (УКУ, Львів) працювали під супроводом історика, культуролога, психолога та викладача філософії (фахівця зі світської медитації). Активна фаза проєкту тривала з березня до травня 2022 року, але окремі щоденники продовжували з'являтися до липня.

Матеріал складається з різноманітних наративних і ненаративних творів, як-от цифрові та нецифрові військові щоденники, фотографії, малюнки, короткі відео, а також голосові та музичні записи.

Тематичне охоплення зібраних свідчень:

Цей проєкт фіксує, поширює та аналізує український досвід війни 2022 року. Ми передбачаємо, що індивідуальні відчуття та колективні переживання стануть архівом – джерелом для дослідників та майбутніх істориків.

- Щоденники війни (рукописні та цифрові):
  - саморефлексія (его-документи);
  - медіа (віртуальна реальність);
  - зміни в повсякденному житті (соціальні аспекти);
  - стосунки (сім'я та друзі);
- Сни про війну;
- Особисті візуальні історії;
- Візуальні меми та зображення з соціальних мереж;
- Малюнки.

Огляд колекції:

- 33 колекції особистих щоденників (від 1 до 80 сторінок);
- 20+ файлів із записами снів (колекція продовжує зростати);
- 9 записів групових зустрічей (березень-травень, щотижневі збори);
- 9 файлів індивідуальних записів (деякі у форматі щоденників);
- 6 звукозаписів;
- 3 файли з поезією;
- 115 файлів візуальних мемів;
- 3 музичні файли (включно з плейлистом із 39 відео);
- 75 фотографій.

Частково профінансовано коштом: проєкт “Документування України” (ініційований Інститутом наук про людину, IWM, Відень; та Українським науковим інститутом Гарвардського університету, HURI)

Консультації, управління проєктами та технічна підтримка:

- Кафедра культурології Українського католицького університету (Львів, Україна);
- Факультет соціальних наук та філософії, Університет Ювяскюля (Фінляндія);
- Інститут комунікації та медіадосліджень (icmb), Бернський університет (Швейцарія);
- Інститут Ізраїлю та єврейських студій Колумбійського університету (США);
- Ланкастерський інститут сучасного мистецтва (LICA) при Ланкастерському університеті (Великобританія).

Команда:

Д-р Богдан Шумилович (Центр міської історії), професор Ігор Колесник (Львівський національний університет), Наталка Ільчишин, викладачка психології (Український католицький університет).

ОСВІТНІ ПРОЄКТИ

Освітня програма Центру зазнала суттєвої переоцінки внаслідок повномасштабного російського вторгнення в Україну. Це спровокувало дискусію про викладання історії Східної Європи та децентралізацію підходів до регіональних студій. У відповідь на ці виклики ми урізноманітнюємо першоджерела, кидаємо виклик усталеним гранд-нарративам і розробляємо нові методи викладання. Наша мета — створити інклюзивне освітнє середовище, що надає більше можливостей як для учнів, так і для освітян. Ми прагнемо посилити локальні голоси та індивідуальний досвід у викладанні історії, а також публічне обговорення історичних процесів. Цього року команда Центру працювала над створенням Освітньої платформи — онлайн-ресурсу з широким спектром першоджерел, навчальних матеріалів та методичних розробок для викладання історії Східної Європи.

ОСВІТНЯ ПЛАТФОРМА

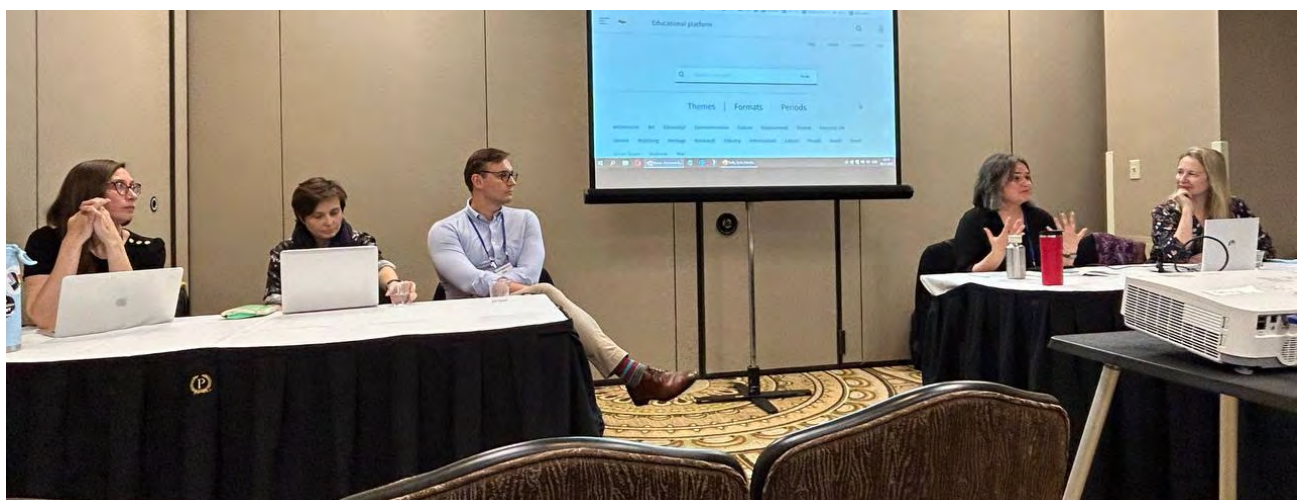
З липня ми активно працюємо над структурою та дизайном Освітньої платформи, орієнтуючись на наші оновлені цілі. Освітні матеріали відбираються з офіційних та приватних колекцій, а також із фондів Міського медіархіву, і представлені як навчальні ресурси у двох форматах: першоджерела та модулі.

Першоджерела окремими файлами можна завантажити зі сторінки Центру. Вони містять

структурований перелік інформації, що слугує основою для подальшого вивчення. Ці матеріали можна використовувати у навчальних модулях, курсах, тренінгах, майстер-класах або в програмах неформальної освіти.

Модулі так само формуються на основі наявних джерел, історій і проєктів ЛІА або інших ініціатив Центру. Їх створюють у форматі HTML, що дозволяє інтерактивно працювати з матеріалами, а окремі блоки та інструкції доступні для завантаження у форматі PDF зі сторінки платформи.

У роботі з джерелами ми прагнемо не лише створювати колекції матеріалів, а насамперед проблематизувати різні питання й сюжети. Орієнтуючись на міську історію, ми надаємо особливого значення простору та місцю, які є ключовими елементами наших проєктів. Освітні ініціативи спрямовані на підтримку розмаїття та суб'єктності людини, а також на висвітлення периферійних і недостатньо представлених досвідів, які часто залишаються поза увагою історіографії. Важливо розрізняти історичний досвід як процес і досвід як продукт, адже це дозволяє простежити взаємозв'язок між соціальними та культурними структурами, а також зрозуміти, як владні відносини проявляються в історичних джерелах. Серед основних тем наших досліджень – гендер, переміщення, промисловість, радянська історія, культура, Габсбурги, міський простір, повсякденне життя, мистецтво, спадщина, подорожі, інфраструктура, Чорнобиль, інакомислення, архітектура, війна, Голокост, комеморація, люди, насильство та праця.

Розробка першого етапу цієї частини освітньої програми ґрунтувалася на співпраці Центру з навчальними закладами та викладачами університетів у Львові, Україні та за її межами. До створення ресурсу були залучені викладачі та дослідники університетів, багато з яких взяли участь у розробці пілотного випуску. Було сформовано три робочі групи за темами: “гендер”, “переміщення” і “праця та промисловість”. До них долучилися такі дослідники: Анна Мюллер (Університет Мічиган-Дірборн), Оріся Кулик (Університет Манітоби), Юлія Юрчук (Університет Сьодерторна), Ольга Гнидюк (Центрально-європейський університет), Кетрін Янгер (IWM), Вікторія Донован (Університет Сент-Ендрюс), Катерина Зубович (Університет Буффало, Університет штату Нью-Йорк), Мартін Роде (Академія наук Чеської Республіки) та Валентина Шевченко (Інститут історії, Київ). Активну участь у проєкті також взяли афілійовані дослідники Центру: Мейгіл Фавлер (Стетсонський університет), Оксана Дудко (Саскачеванський університет) та Олена Бетлій (Львівський університет).

Завдяки цій співпраці було зібрано 68 першоджерел, зокрема документи, аудіо- та відеоматеріали, які висвітлюють різні аспекти української, польської та єврейської історії XIX–XX століть. 21 документ уже перекладено з української та польської мов на англійську. Створено три модулі: “Соціалістичні змагання 1960-х років” (автор – д-р Богдан Шумилович), “Велика міграція на зламі XX століття: приватний досвід східноєвропейських мігрантів у фольклорі та спогадах” (автор – д-ка Владислава Москалець) та “Жінки і місто в Габсбурзькій Галичині XIX століття” (автор – д-ка Іванна Черчович).

Після розробки концепції ми перейшли до етапу дизайну та програмування онлайн-платформи. Завершено роботу над її структурою, організовано навколо трьох основних складових: теми (які ми пропонуємо досліджувати), формати (способи роботи з матеріалами – наразі обрано чотири основні: першоджерела, модулі, курси, роздуми) та періоди (що охоплюють хронологічний діапазон від 1840-х до 2020-х років, забезпечуючи зручну навігацію). Бета-версію платформи підготували до щорічного з’їзду ASEEEES 10 листопада.

Деякі ідеї цієї ініціативи було опубліковано в липневому випуску NewsNet Асоціації слов’янських, східноєвропейських та євразійських досліджень (ASEEEES) у співавторстві з д-кою Мейгіл Фовлер і д-кою Софією Дяк. Під час щорічної конвенції ASEEEES Центр представив перші результати проєктування та розробки освітньої онлайн-платформи. Подальше фінансування буде спрямоване на програмування та переклад матеріалів.

ПУБЛІЧНА ІСТОРІЯ

Більшість початкових планів щодо програми “Публічна історія 2022” довелося переглянути, адже виникла необхідність ретельно продумати, які теми варто порушувати, що і як ініціювати у форматі публічної дискусії чи висловлювання в публічному просторі.

Програми публічної історії Центру міської історії працюють у декількох основних форматах: виставки, мультимедійні історії та цифрові виставки, дискусійні серії, [розархівування], просторові проєкти, відео та фільми.

ПУБЛІЧНІ ПРОГРАМИ: ДИСКУСІЇ, ПРОГРАМИ, ЛЕКЦІЇ

Для публічних програм ми повернулися до наших початкових тем — критична спадщина, візуальність, [пост]індустрія та насильство й місто — і працюємо над дискусіями, програмами та лекціями, що розвивають ці напрямки.

— **“Розплутуючи імперію”** – серія публікацій, яку реалізовано у співпраці з культурологинями Дарією Бадьйор та Анастасією Платоновою, а також д-кою Мейгіл Фавлер. Ця серія має на меті висвітлення історії та культури України за межами заголовків і стереотипних образів, що домінували в новинах після початку повномасштабного вторгнення. У певному сенсі це також акт протесту, оскільки в історичному наративі регіону довгий час домінували Росія та російська культура. Ми прагнемо розповісти інші історії — від конструктивістської архі-

текстури Харкова до опору та окупації під час Другої світової війни, від різноманітних культур пам'яті до родинних історій наших колег. Ці матеріали показують Україну як місце, що варте уваги, та змушують критично переосмислити уявлення про центр і периферію. Наразі опубліковано чотирнадцять текстів у медіа Франції, Великобританії, США, Німеччини та інших країн, і проєкт триватиме до кінця 2022 року.

- **“Місто та мистецтво на межі”** — серія зустрічей з митцями, які досліджують мистецькі середовища та практики в міському просторі 1980–1990-х років. Її було перезапущено у березні-травні у форматі офлайн-зустрічей. В основі програми –

- **“Місто транзитів: розмови у дворіку”** — серія, що стартувала у травні. Цю серію було створено з огляду на те, як війна змінює міські простори, порушуючи їхні усталені мережі, а також спричиняючи вимушену мобільність людей у пошуках безпечного місця. Львів став таким транзитним пунктом для багатьох вимушених переселенців: для одних — тимчасовою зупинкою, для інших — можливим новим домом. Це породило нові розмови й нові потреби у спільному осмисленні змін. У межах серії відбулося сім заходів, які відбувалися у внутрішньому дворіку Центру, оскільки конференц-зал та кафе були переобладнані під притулок. Після

фільми, зняті у 2020 році, що досліджують ці мистецькі процеси. У контексті міста, яке стало центром переміщення, ці події слугували засобом налагодження зв'язку з простором, особливо для тих, хто працює або цікавиться мистецтвом і культурою. Сім фільмів були показані у львівській галереї “ЯГалерея” та артцентрі “Дзига”.

ремонті остання зустріч, що об'єднала Філіпа Сендса, Софію Дяк та Кетрін Янгер, відбулася у конференц-залі. Усі події були записані й доступні на YouTube-каналі Центру.

- **“Джерело як вибір”** — програма, що зосереджується на рефлексії щодо рішень і вибору, які визначають створення, використання та збереження джерел у часи війни та конфліктів. Започаткована у 2022 році, вона триватиме до 2023 року, залучаючи дослідників, які вивчають війну та масове насильство у XX–XXI століттях. У межах програми ми ставимо питання про те, як дослідники вибудовують свої підходи: які аспекти вони висвітлюють, які джерела відбирають, які методології застосовують і як формують наративи на основі фрагментів даних та власних інтерпретацій. Ці рішення впливають не лише на сам процес

дослідження, а й на довготривале використання отриманих знань. Цикл заходів Центр реалізує у партнерстві з European Holocaust Research Infrastructure (EHRI).

“Відбудова України: хто має право на участь?” — проєкт, що створює простір для обміну досвідом і думками щодо викликів, підходів та практик залучення громадськості до процесів відновлення українських громад, зруйнованих унаслідок повномасштабної війни та російської агресії. У межах серії публічних дискусій і презентацій ми зібрали досвід побудови діалогу в громадах, які пережили війни,

Відбудова України: Хто має право на участь?

військові конфлікти чи серйозні соціальні та культурні потрясіння. Спільно з учасниками ми обговорили ключові принципи та цінності, які повинні стати основою для участі різних акторів у процесах майбутнього відновлення.

У межах програми ми розробили п'ять освітніх відеолекцій із залученням експертів у сфері громадської участі та культурної спадщини:

- Залучення до відновлення громад Марії Грищенко;
- Портрет суспільства змін Алли Петренко-Лисак;
- Відбудова після війн та катастроф Анастасії Бобрової;
- Конфлікти у ревіталізації спадщини Ірини Склокіної;
- Як побудувати взаємодію між різними акторами? Дзвенислави Новаківської.

Серія була реалізована Центром у партнерстві з дослідницею та кураторкою програми Марією Грищенко за підтримки Представництва Фонду ім. Гайнріха Бьоля в Україні.

[РОЗАРХІВУВАННЯ] СЕРІЯ

Серію [розархівування] традиційно розробляють у тісній співпраці з Міським медіаархівом, що дає можливість досліджувати та популяризувати приватні та аматорські кінопрактики. Спільно з командою УМА ми організували кінопокази, демонструючи архівні колекції. Зокрема, відбулися покази фільмів Ореста Бачмаги в Муніципальній галереї мистецтв та Міській бібліотеці у Винниках, звідки він родом.

У 2022 році, як і в попередні роки, ми провели наш щорічний захід День домашнього кіно, який є частиною міжнародної ініціативи, спрямованої на вивчення та популяризацію приватних кінопрактик. Війна суттєво ускладнила збір домашніх відео з різних регіонів України, тому цього року ми отримали матеріали лише зі Львова. Водночас у програмі ми показали унікальні

аматорські записи минулого року, а також цьогорічні нові знахідки. Як частину підготовки до “Дня домашнього кіно”, ми організували лекцію Олександра Маханця про аматорські кінопрактики, що також слугувала промокампанією до міжнародного заходу “Home Movie Day”.

ПРОСТОРОВІ ПРОЄКТИ

У 2022 році ми активно розвивали формат міських прогулянок, які стали важливим інструментом дослідження та переосмислення історичного простору Львова. Навесні ми розпочали серію з п’яти прогулянок “Знайомство зі Львовом”, які проводила дослідниця архітектури Ольга Заречнюк. Маршрути пролягали центральною частиною міста та знайомили відвідувачів як із загальною історією Львова, так і з його архітектурною спадщиною XIX — початку XX століть, а також з тим, як львів’яни сприймали її в різні періоди.

Влітку 2022 року відбулася екскурсія “Загальна Крайова Виставка у Львові 1894 року”, яку провела історикinja та редакторка ЛІА Роксоляна Головата.

Ще у 2021 році, у співпраці з громадською організацією “Після тиші”, ми досліджували історію табору для військовополонених “Шталаг 328”. У межах цього проєкту була розроблена міська прогулянка, присвячена історії Львівської Цитаделі, з особливим акцентом на події Другої світової війни. Міська прогулянка стала основою для мультимедійної історії Інни Золотар, яку опублікували на ЛІА. Однак через пандемію COVID-19 ми не змогли провести екскурсію офлайн. У 2022 році, зважаючи на обставини воєнного часу, було важливо забезпечити, щоб ця тема не спричинила ретравматизації. Тому ми організували цю прогулянку в серпні для вузького професійного кола.

У вересні ми традиційно долучилися до Днів європейської спадщини — щорічного заходу, який організовує Львівська міська рада. Відповідно до оголошеної теми “Стала спадщина”, Роксоляна Головата підготувала

прогулянку “Консерватори пам’яток у міжвоєнному Львові”. Вона була присвячена контексту збереження спадщини в міжвоєнній Польщі, спадкоємності охоронних практик від часів Габсбургів, прийняттю перших законів про збереження пам’яток і реалізації реставраційних проєктів у Львові.

ВИСТАВКИ

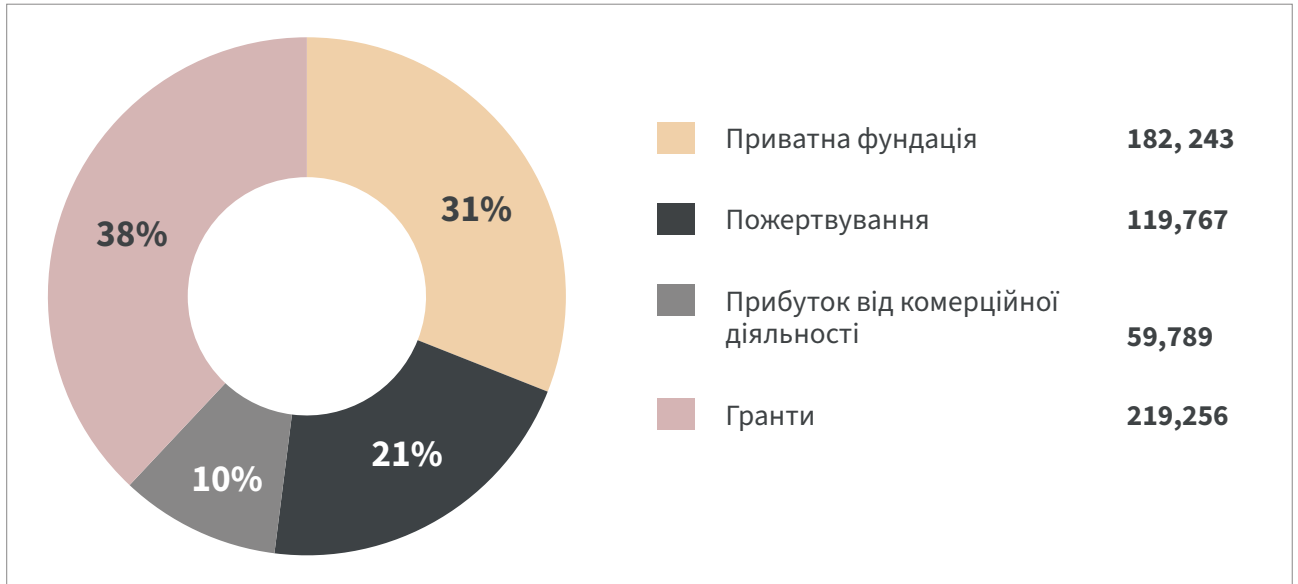
Цього року ми зосередилися на створенні як онлайн-, так і офлайн-виставкових проєктів, які розкривають соціальні, екологічні та історичні аспекти сучасності.

Онлайн-виставка “Екологія у фокусі” кураторкою якої стала Ірина Склокіна, є спробою критично переосмислити роль медіа у формуванні екологічної свідомості. Проєкт досліджує мобілізаційний потенціал візуальних образів у фотографії та кінематографії, а також їхню здатність пояснювати світ і конструювати уявлення про взаємозв’язок людини та природного середовища.

Хоча наш виставковий зал не мав нових експозицій упродовж року, ми стали співорганізаторами виставки “Праця, виснаження та успіх: корпоративні міста Донбасу”. Цей проєкт, реалізований спільно з Канадським інститутом українських студій та Університетом Джорджа Вашингтона.

ФІНАНСИ

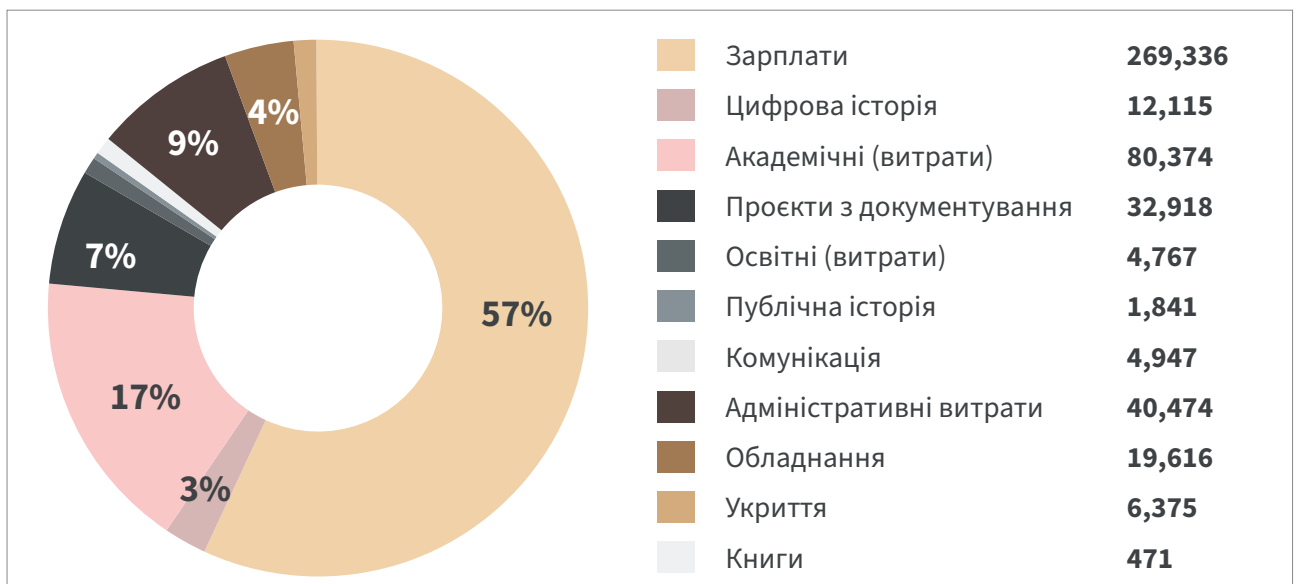
ДЖЕРЕЛА ФІНАНСУВАННЯ

Центр фінансується з чотирьох основних джерел, як показано в таблиці та діаграмі:

- Центр міської історії Центрально-Східної Європи. Приватна фундація доктора Гаральда Біндера (Відень) — 31%.
- Пожертвування — 21%.
- Прибуток від комерційної діяльності — 10%.
- Гранти — 38% бюджету Центру.

ВИТРАТИ В МЕЖАХ БЮДЖЕТНИХ РАМОК (ЄВРО)

СТРУКТУРА ГРАНТІВ

У 2022 році Центр отримав і продовжує отримувати 11 грантів на загальну суму 219 256 євро. Серед них:

- Європейська комісія “Горизонт-2020” / Європейська інфраструктура дослідження Голокосту — підтримка публічної серії “Джерело як вибір”.
- Goethe-Institut в Україні та Стабілізаційний фонд для культури та освіти 2022 Федерального міністерства закордонних справ Німеччини — фінансування серії “Спадщина для відбудови: Найкращі практики та політики адаптивного повторного використання спадщини” та онлайн-ресурсів.
- Фонд ім. Гайнріха Бьоля (Київсько-Українське бюро) — підтримка проєкту “Відбудова України: Хто має право на участь?”
- Фонд ALIPH — оцифрування архіву проєктів реконструкції та реставрації архітектурних об’єктів у Львові, виконаних інститутом “Укрзахідпроєктреставрація” у співпраці з управлінням охорони історичного середовища.
- Фонд імені Принса Клауса — фінансування аварійної стабілізації вразливих об’єктів спадщини у Львові (у співпраці з управлінням охорони історичного середовища).
- Університет Санкт-Галлена — підтримка ініціативи “Документування досвідів війни” (телеграм-архівування).
- Грант/пожертва Річарда Ленгстафа — фінансування притулку та ініціативи “Документування досвідів війни”.
- Ініціатива Європейського парламенту / Палати європейської історії — підтримка “Документування досвідів війни”.
- Лундський університет та Фонд Ейнара Хансена — надання стипендій для внутрішньо переміщених науковців.
- Фонд Кьорбера — фінансування стипендій для українських дослідників, змушених покинути свої домівки через війну.
- Фонд Sciences Po — підтримка українських науковців, які вимушено змінили місце проживання.

Центр міської історії
Center for Urban History